

Archeologienota

Bree, Meeuwkerkezel - Heuvelstraat

Deel II: Programma van Maatregelen 2022E72

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016 en latere wijzigingen. Niet uitvoeren van het programma van maatregelen wordt door de Gewestelijke Afdeling Inspectie en Handhaving Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed beschouwd als een bouwmisdrijf en kan leiden tot sancties.

RANDVOORWAARDEN: het terrein is momenteel in gebruik als akker (maïsteelt). Vooral een proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd dient het terrein volledig vrijgegeven te worden en vrij toegankelijk te zijn.

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegestemd onderzoek

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., 2022, Bree, Meeuwkerkezel – Heuvelstraat, archeologienota, verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2022-23, D/2022/12654/23

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik.vandekonijnenburg@telenet.be

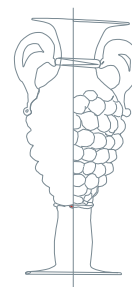
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2022/12654/23

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

INHOUD

Programma van maatregelen
1. Administratieve gegevens
2. Aanleiding van het vooronderzoek
3. Resultaten van het bureauonderzoek
4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.
5. Lijst met afbeeldingen
6. Bibliografie

Programma van maatregelen

Projectcode	2022E72
Actoren	Rik van de Konijnenburg, OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie: Provincie	Limburg
Gemeente	Bree
Deelgemeente	Gerdingen
Site	Meeuwkerkezel - Heuvelstraat
Kadastrale gegevens	Bree, afd. 2, sectie B, perceel 477v (partim)
Oppervlakte onderzoeksgebied	Totale opp: 4086 m ²
Kadastraal percelenplan	Fig. 2
Topografische kaart	Fig. 3
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

1. Administratieve gegevens

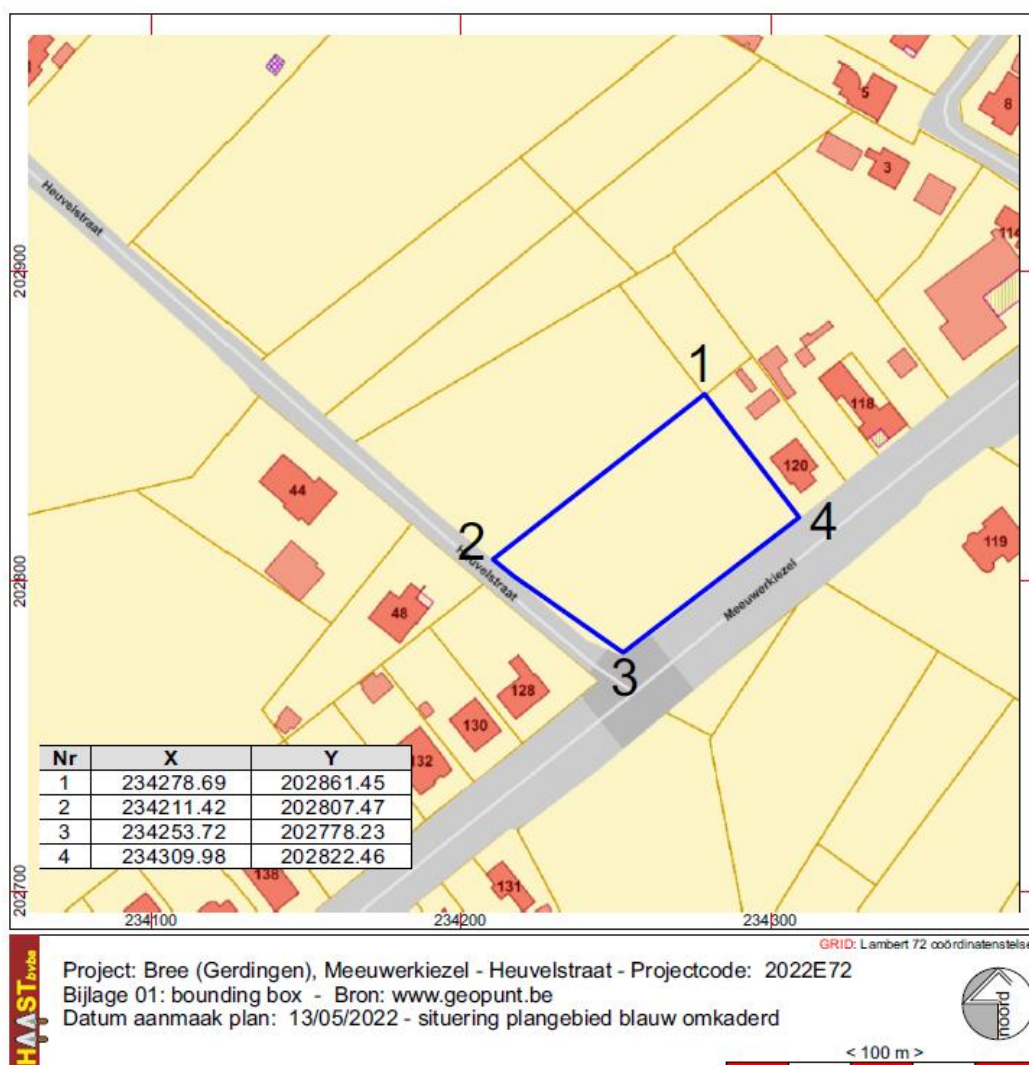

Fig. 1: Bounding Box

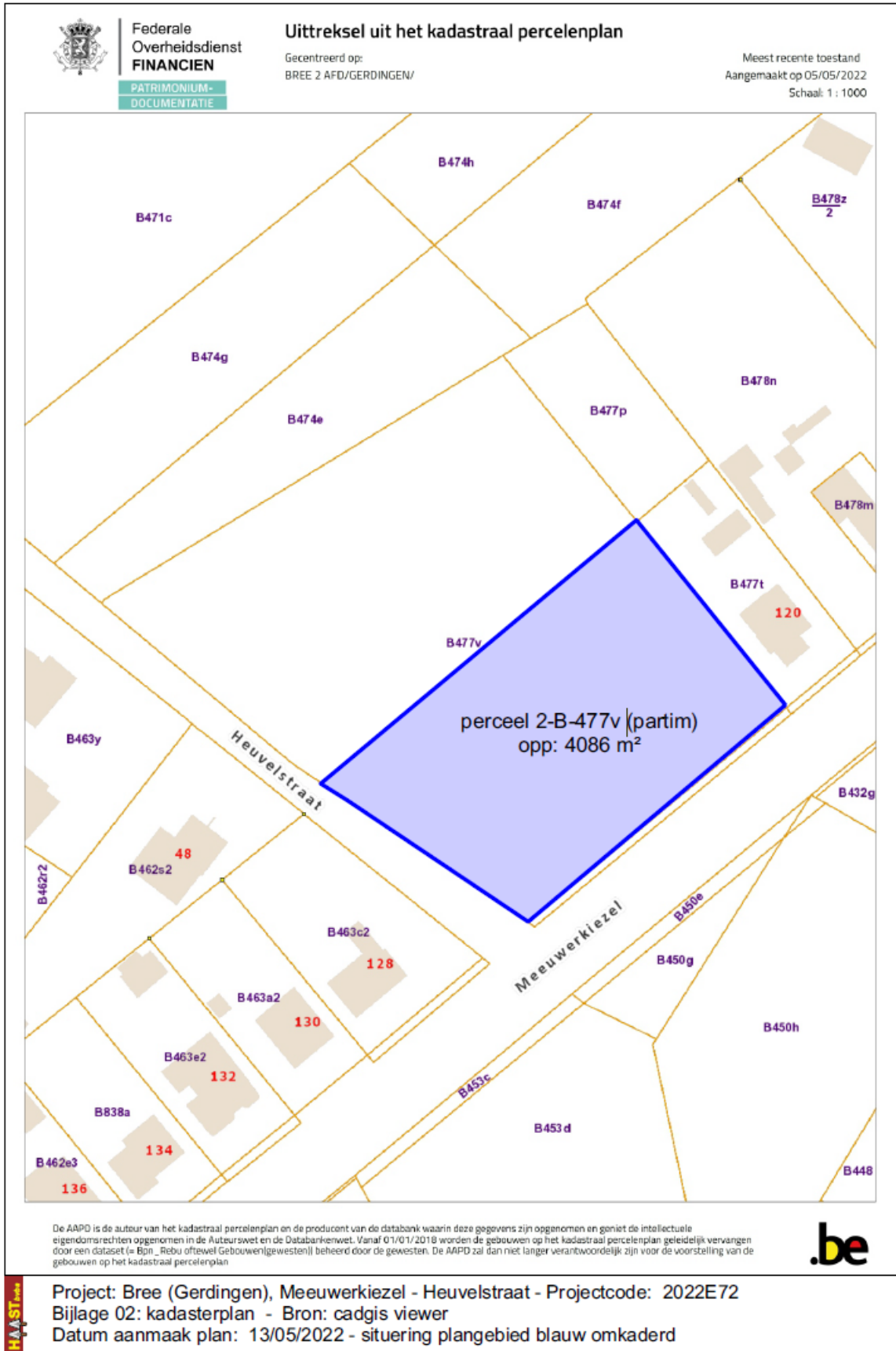

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2022 © cadgis viewer

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Beschrijving van de geplande werken¹

Een deel van het perceel, bestemd volgens het gewestplan Neerpelt – Bree voor wonen, zal worden verkaveld in 6 bouwlotten waarvan 4 loten gericht zijn naar de Meeuwerkiezel en twee loten, lot1 en lot 6, georiënteerd zijn naar de Heuvelstraat. Er worden geen wegeniswerken of werken voor nutsleidingen uitgevoerd. De kavels grenzen aan een uitgeruste weg wat betreft nutsleidingen; aansluitingen zullen gerealiseerd worden op bestaande nutsleidingen aan de Meeuwerkiezel en de Heuvelstraat.

Het noordelijke deel van het perceel is bestemd als landbouwgebied en valt derhalve buiten de verkavelingsaanvraag. Het projectgebied is derhalve beperkt tot het te verkavelen gebied.

3. Resultaten van het bureauonderzoek

Het bureauonderzoek

De bestaande bronnen bevatten geen directe indicaties over het archeologisch potentiëel van het projectgebied; er werd binnen het projectgebied nog nooit een archeologische vondst gemeld, maar in de directe omgevingen werden meerdere vondsten gemeld door metaaldetectie. Vraag is in hoeverre al die vondsten, waaronder enkele uit de Romeinse tijd, ook daadwerkelijk kunnen geïnterpreteerd worden als indicatief voor het projectgebied of moeten beschouwd worden als “verloren voorwerpen” of zelfs voorwerpen afkomstig van bemesting van de velden in de post-middeleeuwse perioden.

Het archeologisch potentiëel moet ons inzien eerder gezocht worden in de landschappelijke ligging en landschappelijke evolutie. Het terrein ligt op 380 m afstand van de vallei van de Vulterbeek, net achter een heuvelrug. Het is vooral op die rug dat de drogere gronden voorkomen, drainageklassen a en b terwijl het projectgebied matig droog gekarteerd is. Het gebied lijkt te liggen in een gradiëntzone, maar hierbij dient eveneens opgemerkt dat de hogere toppen dicht bij de vallei van de Vulterbeek gelegen zijn dan het projectgebied zelf. Logischer wijze zou men daarom sporen van artefactensites of sites van vroege landbouwgemeenschappen eerder op de hogere gronden en in de vallei van de Vulterbeek verwachten dan in het projectgebied. De verwachting kan derhalve eerder gesteld op sporensites, sporen van landbewerking, eventueel spiekers, afvalkuilen, die mogelijk te associëren zijn met bewoning in de vallei van de vulterbeek, al zijn er tot heden geen aanwijzingen dat daar een site zou gesitueerd zijn.

De relatief vruchtbare gronden, weliswaar mits extra bemesting, zullen in eerste instantie handmatig omgespit zijn en dat gedurende meerdere jaren waarbij men na verloop van tijd ook de techniek van diepspitten zal toegepast hebben (minstens 2 spades diep de bodem omspitten). De kans dat daarbij archeologische sporen deels of geheel verspit werden is niet ondenkbaar. Zeker voor prehistorische

¹ Voor de plannen, cfrt deel I, het verslag van het bureauonderzoek en de bijlagen 21 tot en met 44

nederzettingen/sites, kan dit nefaste gevolgen gehad hebben aangezien door verspitting artefacten verspreid raakten over het veld en uit hun oorspronkelijke context gehaald werden.

Anderzijds zal ook het eerste afplaggen van de heide, oorspronkelijk zal het gebied behoord hebben tot een groot heidegebied op het Kempisch Plateau, gezorgd hebben voor schade aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Vraag is alleen hoe diep het bewerken van het land ingegrepen heeft in de oorspronkelijke bodemopbouw. In de profielbeschrijving van de bodem – een Scft bodem - spreekt men immers van een eerder dunne Ap-horizont met een weinig duidelijke humus en/of ijzer B-horizont met matige grindbijmenging. Die matige grindbijmenging is actueel nog zichtbaar op het terrein. Na het ploegen komen immers grinden aan de oppervlakte over het volledige projectgebied, kleine grindjes maar ook grotere, groter dan 5 cm.

De hoogste verwachting kan gesteld naar sporen die te koppelen zijn aan het landbouwgebruik van het terrein; sporen van afvalkuilen, spiekers en eventueel greppels van perceelscheidingen aangezien op de Atlas der Buurtwegen het terrein was opgesplitst in twee percelen. De kans is dus groter dat restanten worden aangetroffen die te maken hebben met bewerking van het land zoals sporen van spiekers of een geïsoleerde afvalkuil zoals onder meer het geval was in Oudsbergen, deelgemeente Meeuwen², in Pelt, deelgemeente Overpelt Bleekveldstraat³, en Bree, Mussenburgveld⁴, waar ook sporen werden aangetroffen die eerder te maken hebben met bewerking van het land gedurende de IJzertijd zonder dat er aanwijzingen werden aangetroffen voor een nederzetting.

Alhoewel er geen directe aanwijzingen voor zijn, zijn uiteraard ook sporen uit de vroege ijzertijd, romeinse tijd en middeleeuwen op basis van dit bureauonderzoek niet uit te sluiten. Vooral sporen uit de Romeinse tijd lijken waarschijnlijk te zijn gelet op enkele Romeinse vondsten in de directe omgeving van het projectgebied.

Schematisch overzicht van de archeologische verwachting:

Steentijd: laag omwille van de topografische en bodemkundige situering van het projectgebied, achter een heuvelrug die verder westwaarts daalt naar een beekvallei

Metaaltijden: hoog maar vooral gericht op sporen van landbewerking

Romeinse tijd: hoog, maar vooral gericht op sporen van landbewerking en omwille van de vondsten uit de Romeinse periode in de directe omgeving van het projectgebied

Middeleeuwen: matig omwille van de topografische ligging

Post-middeleeuwse periode: onbestaande omwille van de gegevens af te leiden van cartografische en fotografische bronnen

² VAN DE KONIJNENBURG, R. en JANSSEN, J., 2017, Meeuwen-Gruitrode, Hoogstraat/Kruisstraat), Archeologienota na proefsleuvenonderzoek, HAAST-rapport 2017-34, Bree, D/2017/12654/34 (<https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/3824>)

³ VAN DE KONIJNENBURG, R. en DONDEYNE, S., 2012, Archeologische opgraving site: Overpelt - Ringlaan / Veldstraat / Bleekveldstraat: eindverslag, HAAST-rapport 2012-08, Bree en

⁴ ADRIAENSEN, J. en VERRIJCKT, J., 2022, Bewoningssporen uit de IJzertijd. Eindrapport van de opgraving aan Mussenburgveld, Bree, Beerse (<https://id.erfgoed.net/archeologie/eindverslagen/1812>)

Oorspronkelijk zal het gebied deel uitgemaakt hebben van een groot heidelandschap ontstaan in het vroeg-Holoceen en vermoedelijk nu en dan deels in gebruik geweest als landbouwgebied. De definitieve en continue in gebruikname als landbouwgebied is ongetwijfeld gekoppeld aan de ontwikkeling van Bree als Loonse en later Luikse stad. Het gebied ligt in de periferie van de stad, op ca 2 km van de stadskern. Alhoewel er door lintbebouwing steeds meer woningen langsheen de Meeuwerkiezel en in de Heuvelstraat gebouwd werden, bleef het projectgebied tot heden in gebruik als akker.

Op alle historische kaarten (Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen en Vandermaelenkaart) en op de luchtfoto's is het gebied in gebruik als akker.

De woningen die zullen gebouwd worden na verkoop van de bouwkavels zullen zeker wat betreft de oppervlakte van de woning, maar ook door de aanleg van terrassen, inritten en zelfs tuinaanleg, sterk verstorend en zelfs vernietigend zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen.

Verstoorde zone(s)

Binnen het projectgebied kunnen geen echt verstoorde zones aangeduid worden. Mogelijk is de zone waar de serres stonden licht verstoord door de bewerking van de grond en op de luchtfoto uit 2020 (winteropname) zijn in het zuidwestelijke terreindeel sporen zichtbaar van het berijden van het terrein en ogenschijnlijk storten van grond. Maar dat blijkt tijdelijke geweest te zijn. Op de luchtfoto uit 2021 zijn daar geen sporen meer van zichtbaar en ook op het terrein blijkt het geheel één groot veld te zijn met grassen.

Advies:

De meest aangewezen manier om het terrein landschappelijk en archeologisch te waarderen is ons inzien een plangebieddekkend **proefsleuvenonderzoek** door middel van parallelle proefsleuven van 2 m breed over de volledige oppervlakte van het bedreigde terrein. De proefsleuven worden van zuidwest naar noordoost georiënteerd, meegaand met het microreliëf van het terrein, een dalend terrein van westzuidwest naar oostnoordoost en haaks op de vallei van de Vulterbeek.

Ondanks het feit dat het bureauonderzoek geen directe indicaties opleverde met betrekking tot de archeologische verwachting, kan de aanwezigheid van archeologische sporen niet volledig uitgesloten worden. De hoogste verwachting daarbij wordt gesteld naar sporen van off-site fenomenen die gekoppeld kunnen worden aan bewerking van het land voor het telen van gewassen.

De verwachting naar sporen uit de periode vanaf de 18de eeuw tot heden kan, behalve sporen van perceelscheidingen, uitgesloten worden aangezien er geen enkele aanwijzing aanwezig is op de historische kaarten voor bouwwerken of andere aanwijzingen van antropogene activiteit andere dan landbouw.

Indien tijdens deze prospecties voldoende aanwijzingen worden aangetroffen voor een archeologisch interessante site die kennisvermeerdering kan opleveren voor het gebied en de regio dan zal een vervolgonderzoek worden opgelegd in de vorm van een archeologische opgraving hetzij binnen een afgebakende zone, hetzij over heel de oppervlakte van het bedreigde terrein. Dit is echter pas mogelijk na bekrachtiging van een archeologienota met de resultaten van het archeologisch vooronderzoek gekoppeld aan een programma van maatregelen.

4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde van het projectgebied door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingspercentage te bereik van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met tenminste 4 proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 12,50 meter gemeten van "hart tot hart". Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarsleuven kan een dekkingspercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

De proefsleuven worden van westzuidwest naar oostnoordoost georiënteerd, meegaand met de oorspronkelijke lichte daling van het terrein en ongeveer haaks op de vallei van de Vulterbeek en het ten westen aangrenzend plateau. Hiermee wordt ook vermeden dat door de helling van het terrein de aan te leggen vlakken in verschillende bodemhorizonten worden aangelegd.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Hiervoor wordt afwisselend op de koppen en einden van de proefsleuven en eventueel centraal in het projectgebied een profielkolom aangelegd. De profielkolommen reiken tot minstens 30 cm in de C-horizont en zijn tenminste 1 meter breed om een duidelijk zicht te kunnen krijgen op de bodemopbouw.

Het aangelegde vlak alsook de storthopen moeten met een metaaldetector op signalen gecontroleerd worden. De metaaldetectie moet uitgevoerd volgens de bepalingen in hoofdstuk 7.5 van de Code Goede Praktijk (versie 4.0). Alle vondsten worden digitaal topografisch driedimensionaal ingemeten. Er wordt gezocht met een minimale metaaldiscriminatie. Indien een concentratie van metalen vondsten aangetroffen wordt, wordt de zone hierrond (vanaf maaiveld) grondig gecontroleerd. Indien nodig wordt machinaal een kijkvenster gegraven. Hierbij wordt uiteraard laagsgewijs tewerk gegaan.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- *In hoeverre is de bodemopbouw intact?*
- *Zijn er nog archeologisch relevante niveaus aanwezig?*
- *Zijn er sporen of structuren aanwezig?*
- *Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?*
- *Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?*
- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*
- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
- *Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?*
- *Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?*
- *Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?*
- *Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?*
- *Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte sporendensiteit?*
- *Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel vervolgonderzoek?*

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Het volledige vervolgtraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Volgens de Code van de Goede Praktijk (punt 8.4

en verder) kan een volgende stap in het vervolgtraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voorgaande stap in het vooronderzoek beschikbaar zijn.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van goede Praktijk:

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen.

Fig. 3: voorstel inplanting proefsleuven.

PERSONEEL

De uitvoering van het proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren door

- Een erkend archeoloog, type 1
- Een archeoloog-assistent

De proefsleuven dienen aangelegd te worden met een graafmachine met een gave graafbak van tenminste 1,80 m breedte, idealiter zelfs 2 m breedte.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2022 © cadgis viewer

Fig. 3: voorstel inplanting proefsleuven.

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>

De Code van Goede Praktijk voor Archeologie en Metaaldetectie v4.0 geraadpleegd via: https://www.onroenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf